

ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องวิปัสสนาญาณในพุทธปรัชญาเถรวาท กับแนวคิดอชฌัตติกญาณของ โอโช

A Comparative Study of The Concepts of Insight
knowledge in theravada Buddhist Philosophy and Intuition
of Osho.

พระมหาอิสระเชษฐ์ ปณญาวิชโร¹, วิโรจน์ อินทนนท์²

Phramaha Issarachet panyavashiro¹, Viroj Inthanon²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่¹

คณะมนุษยศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus¹

Faculty of humanities, Chiang Mai University²

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องวิปัสสนาญาณ ในพุทธปรัชญาเถรวาท และแนวคิดเรื่อง อชฌัตติกญาณ ของโอโช และนำมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงความคล้ายและความต่าง พอสรุปได้ดังนี้

ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาท วิปัสสนาญาณ หมายถึง ปัญญาที่เห็นแจ้งในรูปนาม (ขั้นที่ 5) เห็นสภาวะการเกิด - ดับ ของรูปนาม เห็นรูปนามตกอยู่ในกฎแห่งไตรลักษณ์ คือ มีความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป และแนวทางการเกิดวิปัสสนาญาณ ใช้สติ ปัญญา, อินทรีย์พละ, หลักไตรสิกขาเป็นบาทฐานการปฏิบัติ เพื่อนำไปสู่ความหลุดพ้น จากกิเลส ตัณหา อุปาทาน

ตามทัศนะของโอโช อชฌัตติกญาณ หมายถึง ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงที่เกิดขึ้นภายใน อชฌัตติกญาณ เป็นสภาวะที่เหนือจิตสำนึก เป็นพลังสร้างสรรค์ การเข้าถึงอชฌัตติกญาณต้องใช้ความรู้สึกรู้ใจ ใช้สติระลึกรู้ตัว อยู่กับปัจจุบันขณะ ละทิ้งความคิดการปรุงแต่งทั้งหลายลงก็สามารถเข้าถึงอชฌัตติกญาณได้

ความคล้ายกันของทั้งสองทัศนะ คือ 1) ในแง่ความหมาย คล้ายตรงที่ทัศนะทั้ง 2 กล่าวถึงความรู้เกิดมาจากสิ่งภายใน เป็นความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงไม่ผ่านการ

คิดหาเหตุผลใดๆ (2) ในแง่บ่อเกิด คล้ายกันตรงที่ ความรู้ที่ได้มา เกิดจากการใช้ความรู้สึก ล้วนๆ ไม่ใช่สมมติบัญญัติหรือการปรุงแต่งใดๆ เข้าไปรับรู้ ต่อสิ่งต่างๆ (3) สภาวะลักษณะมีความคล้ายกันเพราะเป็นสภาวะอยู่เหนือจิตสำนึก อยู่เหนือสิ่งสมมุติบัญญัติ (4) กระบวนการความรู้ คล้ายกันตรงที่ให้ความสำคัญต่อการใช้สติ ความระลึกจำตัว เป็นบาทฐาน (5) ในแง่จุดมุ่งหมาย คล้ายกันตรงที่ทำให้จิตหลุดพ้นจากความคิดปรุงแต่ง เป็นจิตที่ว่างเปล่าอิสระจากสิ่งสมมติต่างๆ

ความต่างกันของทั้ง 2 ทศณะ คือ (1) ความต่างกันในเรื่องความหมาย อัจฉตติกญาณของโอโซ่ อีกความหมายหนึ่ง คือ ความรู้ที่เกิดโดยกลางสังขรณ์ รู้เองเกิดขึ้นเอง แล้วกลายเป็นพลังสร้างสรรค์ แต่วิปัสสนาญาณคือการรู้แจ้งเห็นจริง ในกายและใจ เห็นสภาวะความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา เท่านั้น (2) ในเรื่องบ่อเกิด ความรู้ทางสัญชาตญาณที่เป็นแหล่งที่สามารถนำไปสู่อัจฉตติกญาณได้ ทางพุทธปรัชญา เห็นว่า บ่อเกิด ของวิปัสสนาเกิดจากใช้ความรู้สึกมองสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริงโดยใช้สัมมาสติ จนเกิดการรู้แจ้งวิปัสสนาญาณตามลำดับ (3) เรื่องสภาวะลักษณะ อัจฉตติกญาณมีลักษณะที่สมบูรณ์ในตัวเอง มีพลังในตัวเอง เป็นหนึ่งเดียวไม่มีการแบ่งแยก แต่วิปัสสนาญาณเห็นสิ่งต่างๆ มีแต่ความแตกสลายคงทนอยู่อย่างเดิมไม่ได้ ไม่มีอะไรที่เป็นตัวตนที่แท้จริง (4) เรื่องของกระบวนการความรู้ อัจฉตติกญาณเกิดจากการมีสติเพื่อตามรู้อารมณ์ที่ปรากฏทางกายและใจ ที่แสดงออกมาตามแรงสัญชาตญาณจนเกิดการตื่นตัวทางอารมณ์ สามารถละความคิดการปรุงแต่งทั้งหลาย เมื่อนั้นอัจฉตติกญาณจะปรากฏ ส่วนทางพุทธปรัชญา การมีสติตามรู้ตามดูทางกายและจิตโดยใช้สัมมาสติ เพิ่มอารมณ์ที่เป็นกุศล เพื่อให้เกิดวิปัสสนาญาณเห็นตามความเป็นจริง จนเกิดการพัฒนา ในระดับที่เป็นโลกียะไปสู่โลกุตตระ (5) เรื่องจุดมุ่งหมาย ความหลุดพ้นของโอโซ่ คือ การก้าวไปสู่ความว่างแห่งจิตที่ไร้พันธนาการทางความคิด นำไปสู่จิตเดิมแท้ที่เป็นสภาวะของอัจฉตติกญาณ ส่วนพุทธปรัชญาคือการหลุดพ้นจากกองทุกข์ พันกิเลส ตัณหา อุปาทาน เข้าไปสู่นิพพาน หรือก้าวเข้าสู่ความเป็นอริยบุคคลชั้นสูง

คำสำคัญ: การศึกษาเปรียบเทียบ; พุทธปรัชญา

Abstract

This thesis aims at a study of Visspassananana or insight knowledge in Theravada Buddhist Philosophy and the concept of Osho's intuition and

makes a comparative study on the similarity and dissimilarity. The study can be summarized as follow.

According to the Theravada Buddhist Philosophy, the word “Vipassanana” means the wisdom enlighten in the Five Aggregates or seeing the stage of the rising and extinguishing of corporeality and immateriality and recognized that they were governed by the law of the Three Characteristics; rising, remaining and extinguishing. The path to develop Vipassnanana or insight knowledge is to practice the Four Foundations of mindfulness or Satipatthana Sutta, the Five Strengths or paca bala and the Threefold Training or sikkhā for attend to the liberation or free from defilements, craving and attachment.

According to Osho’s philosophical ideal the word “intuition” means the knowledge and understanding that occurs from the direct inner experience, the state of super conscious and being the élan vital. The path to attain intuition is to concentrate of one’s mind, living in the present moment and non craving for various emotions.

The similarities of the two philosophical view points found that 1) they both mentioned that the knowledge came from the direct inner experience without reasoning. 2) In term of the source of knowledge, the knowledge came from the pure feeling. 3) In term of the characteristic, intuition is the state of super conscious or it is beyond conventional truth. 4) In term of the cognitive processes, the both views focused on consciousness. 5) In term of aim, the both views focused on the freedom of mind.

The study found the dissimilarities of both philosophical views as follows. 1) In term of meanings, Osho has mentioned that intuition came from the innermost core but the Vipassanana or insight knowledge was the enlightenment in mind and body or the seeing and understanding of the impermanence, suffering and non self. 2) In term of source of the intuition knowledge, according to the Theravada Buddhist Philosophy described that

the insight knowledge or Vipassananana arisen by seeing and understanding all aggregates as they really are. 3) In term of the characteristic of intuition, the intuition was the absolute in itself but the insight knowledge or Vipassanana was the knowledge of contemplation on rise and fall. 4) In term of cognitive processes, intuition came from consciousness or knowing with oneself and displayed by instinct until the emotional awareness and the non craving for anything developed into oneself then the intuition will be appeared. According to Theravada Buddhist philosophy, the contemplation on mind and body by means of right understanding and the wholesome emotion in order to attend the Vipassananana or insight knowledge is to see things as they really are until develop to the liberation. 5) In term of aims, Osho's liberation represented the empty mind without the bondage of thought and led to the essence of mind that called the intuition. According to Theravada Buddhist philosophy, the liberation focused on the cessation of defilements and attended to Nibbana or become the noble individual.

Keywords: A Comparative Study; Buddhist Philosophy

บทนำ

งานวิจัยนี้ เป็นการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับทางด้านญาณวิทยา หรือทฤษฎีความรู้ กล่าวคือ ต้นกำเนิดของความรู้ (source of knowledge) หรือความรู้ที่ได้มานั้นมี บ่อเกิดมาจากอะไร มีความน่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด เกี่ยวกับที่มาของความรู้ และการรับรู้ความรู้อย่างกล่าว นักปรัชญาตะวันตกและตะวันออกก็มีทัศนะแตกต่างกันไปตามกลุ่มของตน โดยทั่วไปแล้วมนุษย์เราส่วนใหญ่เชื่อในความรู้ที่ได้มาจากประสาทสัมผัสและการใช้เหตุผลว่าให้ความจริงที่น่าเชื่อถือ ปัญหาที่ตามมาก็คือ เมื่อมีความรู้อื่นๆที่ไม่อยู่ในขอบข่ายนี้จะถือว่าเป็นความรู้หรือไม่ และจะมีความรู้อื่นอีกหรือไม่ที่จะให้ความแท้จริงกว่านี้ มีนักปรัชญาบางกลุ่มมีความเชื่ออย่างสนิทใจว่า ความรู้ที่แน่นอนนั้นต้องเกิดมาจากการหยั่งรู้ภายในจิตใจเท่านั้น ถึงจะเรียกว่าเป็นความรู้ที่แท้จริงได้ โดยเรียกความรู้นั้นว่า อัจฉตติกญาณ (intuition) ความรู้ชนิดนี้เป็นความรู้ที่นักปรัชญาทั้งทางตะวันตกและตะวันออกให้

ความสนใจและให้ความสำคัญในการแสวงหาคำตอบเกี่ยวกับความรู้ประเภทนี้

มีนักคิดคนสำคัญของตะวันตกอย่าง เฮอร์รี แบร์กซ็อง (Henri Bergson 1859-1941) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส ผู้ที่เชื่อมั่นในอชฌัตติกญาณ (intuition) มีความเห็นว่า “ความรู้แท้ของมนุษย์ คือความรู้ที่ได้มาจากการที่จิตได้ฝึกฝนจนมีสมรรถภาพพิเศษถึงที่สุดยอดแล้ว เป็นความรู้ที่เกิดจากญาณพิเศษบังเกิดจากญาณพิเศษที่เป็นคุณสมบัติของจิต” แบร์กซ็องให้คำนิยามว่า อชฌัตติกญาณ เป็นความรู้ที่สอดคล้องทางวุฒิปัญญา โดยอาศัยอชฌัตติกญาณนี้บุคคลพึงจิตในอารมณ์เดียว เพื่อที่จะให้เข้าถึงอารมณ์นั้นแนบสนิทและผลแห่งการเกิดการตระหนักรู้ที่ตามมาภายหลัง เป็นสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายเป็นคำพูดได้

นักปรัชญาคนสำคัญชาวอินเดียคนหนึ่ง คือ ดร.ราธกฤษณะ ได้อธิบายถึงความหมายของความรู้ระดับอชฌัตติกญาณไว้ว่า เป็นความรู้ที่เกิดจากการเพ่งพินิจภายใน อชฌัตติกญาณไม่ใช่เป็นเพียงความรู้ที่เกี่ยวกับคุณภาพต่างๆและไม่ใช่ความรู้ที่เกี่ยวกับความแท้จริงภายในเท่านั้น แต่เป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบเกี่ยวกับความแท้จริงและคุณภาพต่างๆ ของความแท้จริง ดังนั้น อชฌัตติกญาณ จึงเป็นความรู้ที่สมบูรณ์แบบ เกิดขึ้นจากดวงจิตที่เข้าใจความจริงอย่างแจ่มแจ้ง (ชยวัฒน์ อัดพัฒน, 2542 : 159) ท่านได้อธิบายธรรมชาติและลักษณะของอชฌัตติกญาณไว้ดีกว่า อชฌัตติกญาณเปิดเผยความรู้ว่าด้วยสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตนเอง (thing in itself) พร้อมด้วยคุณลักษณะและคุณภาพของสิ่งที่ดำรงอยู่ด้วยตนเองแก่เรา

โอโซ (1931-1990) เป็นนักคิดชาวอินเดียคนสำคัญคนหนึ่งในยุคปัจจุบัน ท่านมีชื่อเดิมว่า ราชนีช จันทรา โมหัน (rajneeh cnandra mohan) เกิดที่กุชชะวารา (kuchwara) ใจกลางประเทศอินเดีย แนวคิดของท่านมีอิทธิพลต่อผู้คนจำนวนมากที่เสาะแสวงหาความจริงของชีวิต และแนวคิดทางปรัชญาชีวิตที่แหวกแนวหรือคิดนอกกรอบเดิมทำให้เป็นที่น่าสนใจยิ่ง โอโซเป็นผู้เชี่ยวชาญร่วมสมัยด้านศาสนวิทยา การดำเนินชีวิตและคำสอนของท่านมีอิทธิพลต่อผู้คนทุกวัย และทุกรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้คนนับล้าน Sunday mid-day แห่งประเทศอินเดียได้ยกย่องให้ท่านเป็นหนึ่งในสิบบุคคลผู้ซึ่งเปลี่ยนแปลงชะตากรรมของประเทศอินเดียเฉกเช่น ท่านคานธี ท่านเนห์รู และพระพุทธรองค์ (โอโซ, 2546: 21)

โอโซ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับอชฌัตติกญาณไว้ว่า อชฌัตติกญาณ ไม่ใช่ปรากฏการณ์ทางวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่ศาสตร์ ไม่ใช่สิ่งที่เป็นเหตุเป็นผล เพราะอยู่เหนือพุทธิปัญญา (intellect) คืออยู่เหนือความเป็นเหตุเป็นผลนั่นเอง โอโซได้แบ่งระดับความรู้ไว้ 3 ระดับ ได้แก่ ระดับสัญชาตญาณ (instinct) เป็นระดับทางกายภาพ ความรู้สึกทางกาย

สัมผัส ระดับพุทธิปัญญา (intellect) คือระดับความคิด การใช้เหตุผล ระดับอวิชฌัตติกญาณ (intuition) เป็นความรู้ระดับเหนือเหตุผล

ท่านได้ให้ความสำคัญต่อความรู้ระดับอวิชฌัตติกญาณมาก แต่ก็พึงพอใจต่อความรู้ระดับสัญชาตญาณ โดยให้เหตุผลว่า ทั้งสองระดับมีธรรมชาติที่คล้ายกันสามารถเดินไปด้วยกันได้ ทำหน้าที่ใกล้เคียงกัน การยอมรับชีวิตระดับสัญชาตญาณโดยไม่ไปบังคับหรือบิดเบือนด้วยใจที่เบิกบานอย่างแท้จริงแล้ว เท่ากับเป็นการเปิดประตูไปสู่อวิชฌัตติกญาณระดับที่สูงกว่าได้โดยปริยาย ในระดับพุทธิปัญญาแล้วเรามองว่าเป็นระดับที่มนุษย์นำเข้ามา ก่อจน บิดเบือนความจริงให้เป็นความเท็จ นำมาซึ่งปัญหาต่างๆมากมาย ดังนั้น โอโชจึงไม่ชื่นชมความรู้ระดับนี้มากนัก โอโชได้อธิบายลักษณะอวิชฌัตติกญาณ ว่า “เป็นปรากฏการณ์ในลักษณะที่ก้าวกระโดด ไม่ได้เป็นการก้าวข้ามจากจุดหนึ่งไปยังอีกจุดหนึ่ง ไม่ต้องอาศัยการเชื่อมต่อระหว่างจุดสองจุดแต่เป็นการกระโดดข้าม ไม่ใช่การก้าวอย่างทีละก้าวอย่างที่คุ้นเคย ไม่มีทางเดิน อวิชฌัตติกญาณไม่ต้องการเส้นทางเดิน ไม่ได้พัฒนาหรือเกิดขึ้นมาอย่างเป็นระบบ ไม่มีแหล่งกำเนิดที่ชัดเจน เป็นเพียงสิ่งที่อุบัติขึ้นมาเอง”

ดังนั้น อวิชฌัตติกญาณ ตามความคิดของโอโช เป็นความรู้ระดับสูงสุด เป็นสภาวะที่ไร้ขอบเขต ดำรงอยู่ในจิตใจ สามารถเข้าถึงได้ด้วยการทำจิตให้เป็นสมาธิที่ตื่นตัว (active meditations) ได้รับการปลดปล่อยจากความคิด ทำจิตให้ว่างและปล่อยวาง

ตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาทถือว่า ความรู้ระดับวิปัสสนาญาณนั้น (intuitive insight) เป็นความรู้ความจริงในระดับปรมาตถสัจจะ (ultimate truth) เป็นความจริงสูงสุด โดยไม่ต้องอาศัยบัญญัติทางโลก อันเป็นความรู้ที่เกิดจากการเห็นแจ้งหยั่งรู้ภายในจนเกิดสภาวะแห่งการหมดความสงสัย หมดอวิชชา หมดความแปลกใจ ในระดับความรู้ทางพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีหลักการใหญ่ๆ 2 ระดับ คือ

1. ความรู้ระดับโลกิยะหรือความรู้ชั้นสมมติ (worldly knowledge) เป็นความรู้ที่ชาวโลกทั้งหลายสมมติกันขึ้นมา เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดจากผู้อื่นสืบทอดกันมา
2. ความรู้ระดับโลกุตตระ (ultimate knowledge) เป็นความรู้ชั้นจริงแท้ เป็นความรู้อันสูงสุด ที่อยู่พ้นจากประสาธสัมผัสธรรมตา

พุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า แหล่งที่มาของความรู้ หรือปัญญา มี 3 ประการ คือ

1. สุตมยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนหรือได้รับสืบทอดกันมา
2. จินตามยปัญญา ความรู้ที่เกิดจากการคิดพิจารณาใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล
3. ภวานามยปัญญา ความรู้ที่ได้จากการฝึกฝน ลงมือปฏิบัติจนเกิดการรู้แจ้ง

ความจริงภายในตนเอง (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 10: 114)

สุตมยปัญญา คือ ความรู้ที่ได้จากการฟังรับจากการถ่ายทอดจากผู้อื่นและจินตนามยปัญญา คือความรู้จากการพิจารณาหาเหตุผล ทั้งสองนั้นถือว่าเป็นความรู้ที่ไม่สมบูรณ์ เพราะเป็นความรู้ที่พึ่งอิงอาศัยสิ่งภายนอก หรือมีการใช้ปัญญาของตนเองในการวิเคราะห์ ก็ยังเป็นในขั้นที่เพียงพิจารณาในระดับการใช้เหตุผลธรรมดาทั่วไป ยังไม่ใช่ปัญญาที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติพิสูจน์ทดสอบให้รู้เห็นและเข้าใจจนประจักษ์แจ้งในความจริงของสิ่งนั้นด้วยตนเอง อาจกล่าวได้ว่า แหล่งความรู้ทั้งสองนี้ เป็นเพียงปัญญาทำให้มีความรู้ที่เป็นจริงได้ในระดับสมมติสัจจะ (conventional truth) แต่ถึงกระนั้น ในพุทธปรัชญาถือว่า ปัญญาทั้ง 2 เป็นปัญญาที่มีความสำคัญในระดับต้นๆ ที่สามารถเป็นเหตุปัจจัยไปสู่ปัญญาในระดับสูงได้ (พระมหาวีรรัตน์ อภิธมฺโม, 2547: 15)

พุทธปรัชญาถือว่า ความรู้ระดับที่ 3 คือ ภาวนามยปัญญา เป็นบ่อเกิดของความรู้แท้จากประสบการณ์ตรง เป็นความรู้ความเข้าใจเห็นอะไรอย่างชัดแจ้งตรงตามสภาวะของมัน ที่เรียกว่า เข้าใจตามความเป็นจริง เป็นการรู้ชัดแจ้งสามารถถอนอวิชชาหรืออุปาทานในสิ่งทั้งหลายได้ ถึงขั้นเปลี่ยนท่าที่ต่อโลกและชีวิตใหม่ ดังนั้น ภาวนามยปัญญาเป็นการหยั่งรู้ภายในจิตใจ จนเกิดการรู้แจ้งความจริง หรือเกิดวิปัสสนาญาณขึ้น อันจะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากอวิชชา ตัณหา อุปาทานได้

เมื่อได้เปรียบเทียบแนวคิดทั้ง 2 ทั้งวิปัสสนาญาณในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอรรถกถาของโอโช จะเห็นมุมมองที่ต่างกันหลายๆ ประเด็น โดยมีประเด็นที่ให้ความสนใจ มีดังต่อไปนี้

ประเด็นเกี่ยวกับความหลุดพ้น

เป็นประเด็นเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของการเข้าถึงอรรถกถาญาณ คือ การหลุดพ้นจากสิ่งสมมติบัญญัติ หลุดพ้นจากความคิดต่างๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมาภายหลัง จนไปสู่สภาวะเดิมแท้ของจิต อันมีธรรมชาติ ว่างเปล่า เป็นภาวะแห่งความเป็นอิสระ ไปสู่ความจริงที่แท้ นั่นคือ ความมีอยู่ที่แท้จริงของตัวตนที่สมบูรณ์ สภาวะที่แท้จริงนั้น เป็นสภาวะแห่งอรรถกถาญาณ หมายความว่า อรรถกถาญาณเป็นทั้งเครื่องมือ เป็นทั้งตัวสภาวะเอง เมื่อบรรลุเข้าถึงภาวนานั้น เขาจะเริ่มเป็นนายของตัวเอง พร้อมทั้งจะนำอรรถกถาญาณมาใช้ควบคุมสัญชาตญาณและปริชาญาณ ให้เป็นไปอย่างสร้างสรรค์ บุคคลที่เข้าถึงอรรถกถาญาณ เป็นผู้เพียบพร้อมไปด้วยความฉลาดปราดเปรื่อง เป็นผู้มีความรอบรู้ปัญญา และการริเริ่มสร้างสรรค์ ไม่ติดอยู่ในโลกของสมมติบัญญัติ มีชีวิตอยู่อย่างธรรมชาติ เรียบง่าย ไม่ค้ำถุนทะเยอทะยาน

วิปัสสนาญาณ ตามทัศนะพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น มีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากกองทุกข์ที่มีอยู่ในรูปและนาม หรือว่า กายและใจนี้เท่านั้น ไปสู่ภาวะความจริงอันเป็นปรมาตม์ คือ การดับกิเลสโดยสิ้นเชิง หรือเรียกภาวะที่บรรลุนี้ว่า นิพพาน วิปัสสนาญาณนั้น โดยตัวของมันเอง เป็นเพียงเครื่องมือในการเข้าไปรู้ความจริงเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมาย เมื่อบุคคลผู้บรรลุเข้าถึงเป้าหมายคือนิพพานแล้ว สภาวะวิปัสสนาญาณก็ไม่จำเป็นอีกต่อไป เพราะถือว่าสิ้นสุดการเดินทางแล้ว เหมือนบุคคลผู้ใช้เรือข้ามฝั่ง เมื่อพายไปถึงฝั่งแล้ว ก็ไม่ได้ใช้เรื่อนั้นอีก ผู้วิจัยเห็นว่า แตกต่างกันตรงที่ตัวอชฌัตติกญาณของโอโชนั้น เป็นทั้งจุดหมายปลายทาง สามารถนำมาคอยควบคุมสร้างสรรค์ในส่วนของสัญญาตญาณและปริชาญาณ แต่วิปัสสนาญาณนั้นเป็นแค่เครื่องมือในการทำหน้าที่มองเห็นสภาวะความเป็นจริง คือ มองเห็นไตรลักษณ์ในสิ่งทั้งหลายเท่านั้น

ทัศนะเกี่ยวกับมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบ

ในทัศนะเกี่ยวกับความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โอโชนั้นเห็นว่า มนุษย์ผู้เข้าถึงอชฌัตติกญาณ มีความสมบูรณ์พร้อมในตัวเอง ทั้งร่างกายและจิตใจ ท่านเน้นเรื่องความสอดคล้องกันของชีวิตให้เป็นอย่างธรรมชาติ ดังนั้น มนุษย์ที่สมบูรณ์คือมนุษย์ที่มีชีวิตสอดคล้องธรรมชาติ มีพลังสร้างสรรค์ที่เต็มเปี่ยมและเบิกบานในจิตใจ เป็นมนุษย์ที่เข้าถึงความหลุดพ้นตามทัศนะของโอโชน

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท มนุษย์ที่สมบูรณ์แบบคือมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาคุณภาพของจิต ซึ่งบุคคลผู้เกิดวิปัสสนาญาณ บรรลุญาณในชั้นต่างๆจนสามารถละสังโยชน์ 10 ตั้งแต่ละได้ในบางส่วนหรือสามารถละได้ทั้งหมด ก็จะเป็นบุคคลชั้นเลิศ นับแต่ โสดาบัน บุคคล จนถึง พระอรหันต์ นั่นคือก้าวจากปุถุชนไปสู่ความเป็นอริยชน ตามขั้นการพัฒนาทางจิตใจ สามารถละวางกิเลสต่างๆได้ ตามลำดับแห่งวิปัสสนาญาณ จนนำไปสู่การหลุดพ้นในรูปนาม

ทัศนะเกี่ยวกับธรรมชาติแห่งจิตเดิมแท้

เป็นประเด็นตัวสภาวะแห่งจิตที่หลุดพ้น โอโชนั้นเชื่อว่า จิตที่หลุดพ้น คือการกลับไปสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของจิต วางจากสิ่งสมมติบัญญัติอันเกิดจากความคิด ความคิด หรือ การปรุงแต่ง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาภายหลัง ถึงแม้ว่าจิตแบบอชฌัตติกญาณนั้นเป็นภาวะที่พ้นจากสมมติบัญญัติ แต่ยังคงธรรมชาติที่มีอารมณ์ความรู้สึกเดิมอยู่ เพราะเชื่อว่า เมื่อเข้าถึงอชฌัตติกญาณแล้วสามารถควบคุมความคิดและอารมณ์ต่างๆที่มีจิตใจได้ และสามารถปลดปล่อยพลังต่างๆที่อยู่ในร่างกายและจิตใจ ออกมาเป็นพลังสร้างสรรค์สิ่งต่างๆตามธรรมชาติ

ได้ ในทัศนะของโอโซ่ ความโลภ ความโกรธ ความหลง นั้น เป็นเพียงภาวะที่ถูกปรุงแต่งไปตามอำนาจของความคิด สิ่งเหล่านี้สามารถปรับเปลี่ยนมาเป็นพลังบวก คือสามารถควบคุมไม่ให้อารมณ์เหล่านั้นปะทุขึ้นมาอีก

ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น จิตเดิมแท้คือจิตที่มีธรรมชาติที่ผ่องใส เป็นของเดิมแท้ แต่ถูกปรุงแต่งด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง จนเสียความเป็นธรรมชาติเดิมกลายเป็นจิตใหม่ไป (พุทธทาสภิกขุ, 2540: 85) ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นสิ่งที่ต้องละและทำลายให้สิ้นซาก กิเลสและความทุกข์ต่างๆที่ทำให้จิตวุ่นวายนั้นไม่ใช่พื้นฐานของจิตเดิมแท้ เพราะไม่ได้เกิดในจิตตลอดเวลาเป็นเหมือนแขกผู้มาเยือน ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย จิตนี้ประภัสสร เข้าไปเศร้าหมองเพราะกิเลสที่จรมา...จิตนี้ประภัสสรหลุดพ้นได้เด็ดขาดจากอุปกิเลสที่จรมา” (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย เล่ม 20 ข้อ 49 – 50: 9)

และอีกประเด็นที่ผู้วิจัยให้ความสนใจ ก็คือ แนวคิดของโอโซ่ เกี่ยวกับการดำรงชีวิตอยู่โดยไม่ควบคุมกดทับสัญชาตญาณ หรือการใช้ความรู้สึกควบคุมอารมณ์ทางเพศ การไม่ควบคุมความอยากต่างๆ ที่เกิดจากสัญชาตญาณ เน้นการระลึกรู้ตามอารมณ์ตามสิ่งที่ปรากฏ จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนภายในกาย เกิดการผ่อนคลายปล่อยวางทั้งทางกายและจิตใจได้ เมื่อวิเคราะห์เปรียบเทียบในพุทธปรัชญา แนวคิดนี้มีความต่างกันมาก ในแง่ของการปฏิบัติ ซึ่งพุทธปรัชญาให้ความสำคัญต่อการควบคุมกาย วาจา ใจ ให้ปกติ ต้องใช้ศีลมาควบคุมคุ้มครองไว้ เพื่อไม่ให้กิเลสที่อยู่ในใจขึ้นมาอำนาจ โดยการมีอินทรียสังวรหรือ การสำรวมระวังต่อกิเลสที่เข้ามาสนองต่ออารมณ์อย่างมาก ทั้งอารมณ์โลภะ โทสะ โมหะ ที่ต้องใช้การฝึกสติปิดกั้นไม่ให้เข้าสู่ใจได้ โดยเฉพาะความอยากคือตัณหา ต้องทำให้บรรเทาเบาบางลง ในกรณีนี้ การสำรวมระวังไม่ใช่เป็นการกดทับอารมณ์สัญชาตญาณ แต่เป็นรู้เท่าทันอารมณ์ไม่ให้กิเลสเข้ามาอำนาจในจิตใจ ในมุมมองทางพุทธปรัชญา แนวคิดของ โอโซ่ที่ใช้สัญชาตญาณมาเป็นอารมณ์ของการภาวนา อาจถือว่า เข้าข่ายเป็นความคิดที่ผิดโง่งในด้านกามสุขัลลิกานุโยคไปได้ เพราะออกนอกหลักมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง ถึงแม้จะใช้สติตามรู้ตามดูก็ตาม แต่ก็อาจเข้าข่ายเป็นมิจฉาสติที่ไม่ทำให้เห็นตามความเป็นจริงตามแบบพุทธปรัชญาได้ หรือแม้แต่จุดมุ่งหมายของอสังฆัตติกญาณ ก็มีความต่างกันในคำตอบที่ได้

บทสรุป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า สารสำคัญของความรู้สังฆัตติกญาณของโอโซ่นั้น เป็นความรู้ที่แสดงให้เห็นธรรมชาติที่แท้จริงของชีวิตมนุษย์ ให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติ

ตั้งเดิมของตนเอง ไม่เข้าไปกดทับอารมณ์ความรู้สึก มีจิตใจปล่อยวางต่อความคิด ไม่ยึดต่อระบบความเชื่อ กฎเกณฑ์ที่คนในสังคมได้สร้างขึ้นมา อัจฉัตติกญาณจะสร้างชีวิตที่มีพลัง มีปัญญาสร้างสรรค์ สร้างความสมดุลทำลายความขัดแย้งที่มีลักษณะที่เป็นปัญหา โอโหมมองว่าสังคมปัจจุบันได้ขาดความรู้ทางอัจฉัตติกญาณ สูญเสียความรู้สึกที่แท้จริงไป เพราะสังคมปัจจุบันมองสิ่งต่างๆแยกออกจากกัน สร้างความสลับซับซ้อนและปัญหาที่ยุ่งยากต่างๆขึ้นมาในจิตใจ เป็นสังคมที่ไม่น่าอยู่ มีแต่ความขัดแย้ง แย่งชิงกันเพื่ออำนาจ เพื่ออุดมการณ์ที่ไร้สาระต่อชีวิต ดังนั้น โอโหจึงปฏิเสธสังคมเหล่านี้ มนุษย์ควรใช้ความรู้สึกต่อกัน มากกว่าการใช้เหตุผลต่อกัน เพราะนั่นคือทำให้ทุกสิ่งเชื่อมผสานกันรวมเป็นหนึ่งเดียว ความขัดแย้งต่างๆจะถูกวางลง มีแต่ความเข้าใจกัน เกิดความรักและเมตตาต่อกันจริงๆ สังคมในปัจจุบันก็จะเป็นสังคมที่น่าอยู่

ในส่วนพุทธปรัชญาเถรวาท วิปัสสนาญาณ ทำให้เกิดการเข้าใจแก่นแท้ชีวิตหรือเข้าใจความจริงของชีวิต วิปัสสนาญาณทำให้เรามองเห็นจุดมุ่งหมายของชีวิตว่า ควรเป็นไปอย่างไร และมีชีวิตอยู่อย่างไรไม่ให้เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจ มนุษย์ในสังคมปัจจุบันขาดความเข้าใจที่ถูกต้องต่อการดำเนินชีวิต เต็มไปด้วยการสนองต่อความอยาก ที่ผ่าน เข้ามา ทางตา ทางหู ทางจมูก การลิ้มรส การสัมผัส และการรับรู้ด้วยใจ อยู่อย่างขาดสติอย่างไม่ทันพิจารณา วิปัสสนาญาณจะให้เกิดสติรู้เท่าทันความเป็นไปต่อชีวิต อยู่ด้วยความไม่ประมาททุกๆขณะของปัจจุบันจะเป็นสิ่งที่มีค่ามากสำหรับผู้รู้แจ้งเห็นจริง และ การรู้แจ้งวิปัสสนาญาณ ทำให้ทัศนะการมองโลกและชีวิตมนุษย์ มีความชัดเจน เพราะมองเห็นสภาพตามความเป็นจริง การดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียง ไม่คล้อยใจไปกับความเจริญทางด้านวัตถุนิยมที่สร้างค่านิยมใหม่ๆและความสะดวกสบายเกินพอดีแก่คนในสังคมทุกๆด้าน เพราะจิตใจละความลุ่มหลงและยึดมั่นถือมั่นอย่างสุดโต่งได้ มีความระลึกรู้ตัวอยู่กับปัจจุบันอย่างมีสุขภาวะ ทั้งเข้าใจโลกตามเป็นจริงว่า ทุกสิ่งต้องเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา ทุกชีวิตไม่คงทนอยู่ได้นาน และเห็นตามเป็นจริงว่า ไม่มีอะไรที่จะยึดมาเป็นของๆตนได้ นั่นเอง

บรรณานุกรม

- พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์. (2543) **ทฤษฎีความรู้**. โครงการสนับสนุนงานวิจัยคณะมนุษยศาสตร์ ภาควิชาปรัชญา และศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์. (2542). **ญาณวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- โอโซ่. (2546). **คตินอกกริต (creativity)**. กรุงเทพมหานคร: แปลนพริ้นท์ติ้ง.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิรัตน์ อภิธมโม (2547) การศึกษาวิเคราะห์พรมแดนความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท และเดวิด ฮิวม์. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พุทธทาสภิกขุ. (2540). **ธรรมมานุกรมธรรมโฆชน์ ฉบับประมวลธรรม 3**. รวบรวมเรียบเรียงโดย พินิจ รักทองหล่อ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.